

vežejo nobeni zgodovinski ali rodbinski spomini. Pomen te aristokracije je pozneje še zmanjšalo deljenje nepremičnin na enake dele med nasledniki. To je bila že stara navada. Pozneje, v letu 1714 je izdal Peter I. zakon, da mora samo eden sin podedovati nepremičnine, toda tudi on ni opravil nič proti starodavnemu običaju. V tej stvari je ruski narodni značaj direktno nasprotje angleške aristokracije, ki je sama prostovoljno omejila svoje pravice do nasledstva, da bi na ta način ohranila svojo socialno moč.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila

Publikacije „Slovenske šolske matice za l. 1914. — Vsled vojnih dogodkov sta izšli le dve knjigi: „Pedagoški letopis“ (XIV. zvezek) in 1. snopič „Občnega vzgojeslovja“, ki ga spisuje ravnatelj goriškega moškega učiteljsišča g. Viktor Bežek. Celotno delo ima naslov: „Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom“. Dušeslovni uvod je izšel med publikacijami za l. 1913. Sedaj imamo pred seboj začetek praktičnega vzgojeslovja (str. 131—256), ki po občem uvodu razpravlja o vzgoji v predšolski dobi, potem pa motri šolsko vzgojo ter konča sredi poglavja o umetniški šolski vzgoji. Bežkovo delo še torej ni končano, vendar je spričo važnosti predmeta primerno, da že sedaj o njem izpregovorimo.

Bežkova knjiga je namenjena sicer predvsem pouku na učiteljsiških, a njena vsebina je taka, da mora zanimati ne le učitelja, ampak tudi očeta in socialno mislečega človeka sploh; saj se, če kdaj, baš dandanes smatra vzgojeslovje za del sociologije. In Bežku, ki je nekaj kot urednik leposlovnega lista pokazal zmisel za razvoj časa, ne moremo odreči hvale, da je prestopil meje starih sobnih učbenikov ter se postavil pred življenje izven štirih šolskih sten. Kar daje knjigi posebno vrednost, je to, da skuša biti slovensko vzgojeslovje, to je, da se ozira na npravne razmere, kakor so na Slovenskem. Kakor bi moral vzgojitelj vedno računati z naravo in čudjo svojega učenca, tako mora človek, ki hoče vplivati na ves narod, poznati njegovo bistvo. V tem oziru pomeni slovenska knjiga, ki ni le prevod nemških učbenikov, veliko pridobitev in je več nego skupina zračnih besed. Seveda ni lahko presojati naroda prav. Bolje je pri sodbi biti malo pesimist; razočaranja bo manj, nego če si preveč optimist. Zdi se mi, da sodi Bežek v nekaterih točkah preoptimistično ali enostransko. Plemenit rodoljubni idealizem čutim v poglavju o estetskem vzgajanju, češ, videti je, da je snagoljubnost prastara last naše čudi in da je tuintam vladajoča nesnaga in nemarnost novodobni proizvod neugodnih ekonomskih odnošajev. Iz sličnega naziranja izvira nadaljnja trditev, da vzgojitelj pri nas nima drugega posla, nego da v gojencu prirojeno lepočutje razvija in utrjuje. Ne kakor da bi hotel pojave same tajiti, moram vendar opozoriti, da ne gre, snagoljubnost sploh smatrati za del prirojene čudi in to pri narodu, ki ne zavzema širokega ozemlja in se zato od svojih sosedov ne more znatno in bistveno razločevati. Nikakor tudi ne morem verjeti, da bi, kar se tiče čistoče, naše ljudstvo nazadovalo. Z izobrazbo raste prav gotovo povsod tudi snaga. — Govoreč o slo-

venskem narodu, se ozira pisatelj predvsem na kmetске razmere; to je prav, saj je večina slovenskih šol kmetских. A zdi se mi, da se da voditi prevelikemu optimizmu. V § 105. se slavi vzreja in vzgoja v domači hiši, a pravzaprav mu gre le za kmetско hišo. Iz pisateljevih izvajanj čutim često odmev tistih stereotipnih besed naših biografov in literarnih zgodovinarjev noviških časov, ki so vsem pisateljem in pesnikom, sinovom naših sel, dajali „poštene“ štarše, dočim bomo tak atribut redko našli pri mestnih roditeljih. Bodimo razsodni in pravični! Ne mislimo, da je na kmetih res vse tako vzorno, kakor se zdi pevcem eklog in hvalilcem starih časov. Radi priznavamo, da so razmere za vzgojo na kmetih v marsičem ugodne, a ljudje jih ne izrabijo. Niti v poznavanju prirode niso kmetски otroci vselej toliko pred mestnimi, kakor to trdi g. avtor v § 107. Često poznajo kmetски otroci le ono prirodo, ki direktno muči in veseli njih roditelje, preko tega pa ne pridejo. To razmerje med mestno in selsko deco je slično razmerju med odraslimi vaščani in meščani: marsikateri hribovec pozna le par svojih gor in nekaj potov med njimi, marsikateri mestni planinec pa prouči svoj dragi gorski svet do zadnjih rastlin in geoloških sestavin. Koliko seljakov pa razkazuje svojim otrokom hrošče, polže in gozdne ptice? Mestni roditelji svojo deco često namenoma uvajajo v tiho in glasno žitje prirode. — Gosp. avtorju je morála nekako na kmetih doma. A tudi tu je treba previdnosti. V § 114. čitamo, da vzgojiteljski posel glede sramežljivosti vrši kmetска rodbina vobče najbolje. O tem bodo ljudje različno sodili, kakršne imajo pač slučajno izkušnje; tudi objektivne razmere niso povsod enake. Zdi se mi pa nedvomno, da se v kmetских razmerah naivnost v spolnih stvareh prej izgubi nego v mestnih. Gre potem le še za vprašanje, ali naivnost bolj čuva prestopkov ali pa popolna informiranost. — Tudi možatost slavi pisatelj predvsem na kmetih (§ 116.): „Našemu pretežno kmetскому narodu treba priznati, da je v veliki večini n r a v n o z d r a v, v svojem jedru nepokvarjen, skromen, zmeren, resnoben in možat. Deloma se te lepe lastnosti gube, zlasti ondod, kjer delujejo na naše ljudi velikomestni vplivi . . .“ To so ostri očitki mestom, potrebni znatnih korektur. — Nepravilno je naziranje, ki ga čutimo v trditvi (§ 117), češ da je preklinjanje žal tudi med našim narodom in celo med kmetским ljudstvom veliko preveč razširjeno — kakor da bi preklinjanje ne bilo med kmetским ljudstvom in v preprostejših krogih neprimerno običajnejše! Baš po „krepkih“ izrazih razločuješ prostaka in izobraženca. Avtor na str. 176 sam priznava neko robotost, ki jo je opažati v kmetских hišah. V § 118. pravi pisatelj, da razodeva naš narod prirojeni lepotni okus tudi v besedilu in napevih svoje poezije, a pozablja pri tem, da je v narodnih pesmih silno mnogo klafanja.

V vprašanju o smotru vzgoje se ljudje ne bodo nikoli zedinili. To vprašanje je v tesni zvezi z „življenskim naziranjem“. Pisatelj govori o tem že pri pojmu vzgoje (§ 88.), češ vzgoja ima namen, otroku dati moč, „da bi mogel kdaj samostojno vršiti svojo življensko nalogo ter doseči svoj življenski smoter“. Zadnji izraz je velik vprašaj: kaj je pravzaprav življenski smoter? V istem paragrafu čitamo, „da je vzgoja usposobitev naraščajočega roda za nastop kulturne dediščine“. Ta objektivna svrha, ki bi ji morali dodati še subjektivno kot dopolnilo, je na drugih mestih knjige nekako nadomeščena z državnostjo. Po § 94. je državljanstvo svrha vzgoje; verstvo in narodnost držita tej vzgoji le temelj in značaj. Državljanstvo stoji na čelu višjih smotrov vzgoje. To g. avtor tudi utemeljuje in pravi: „Državna organizacija je silnejša nego narodna“, češ, saj so bile in so še dandanes nekatere države, ki v narodnem pogledu niso enovite. Nasproti temu avtorjevemu razlaganju

bi pa lahko tudi obratno rekli: So pa tudi narodi, ki ne žive le v eni državi, pa se vendar uveljavljajo. Gotovo je, da zato, če je državna organizacija silna, še ni prvotnejša in prirodnejša. Če kje, ima baš v vzgojnih vprašanjih narodnost svojo avtonomijo.

Primerjajmo še trditev v § 134. (vzgoja državljske zavednosti in domoljuba): „Podlaga državljski in iz le-te izvirajoči domoljubni vzgoji je poznavanje ožje in širše domovine.“ Gosp. avtor z razpostavo pojmov spravlja tu samega sebe v škripce: prvo mu je državljska vzgoja, iz nje šele izvira domoljubna vzgoja; potem pa ga stvar sama prisili, razmerje obrniti ter na prvo mesto postaviti „ožjo“ domovino. V to opreko je moral zaiti g. avtor, ki iz sile organizacij izvaja njih pravice (§ 138) in govori o „podanikih“ in „podložnih narodih“.

Prav obširno govori pisatelj o verstvu. Pomembne besede je napisal v § 133. (str. 247), češ „verska vzgoja je obenem npravna vzgoja, kajti krščanska vera je vseskoz npravna in krščanska morala je istovetna z občno moralo ... zato poleg krščanskega nauka ni treba prav nič posebnega etskega poučevanja.“ O prvih stavkih se kratko ne da razpravljati, če nočemo, da bi stala trditev proti trditvi; dvomim pa, da bi ustvaritelji današnjega avstrijskega šolskega zakona z izrazom „npravno-verska vzgoja“ hoteli npravnost identificirati z verstvom, kakor je to storil Bežek, marveč so mislili, naj bi verski pouk služil npravnosti, torej se gojil zlasti toliko, kolikor podpira npravnost. Verski pouk je namreč faktično večinoma umstven in teoretičen. Vsepovsod se pač po pravici naglaša, da naj se tudi v drugih predmetih gleda na npravni vpliv; v resnici je čitanka vedno v tej ali drugi obliki nudila moralni pouk. Svoji trditvi nasprotuje avtor (na str. 249) sam, ko pravi: „Razen takega verouka ... je vrla opora npravni vzgoji tudi pouk v materinščini.“ — Kaj pa je pravzaprav npravnost? Vsekakor ima z njo opraviti § 116, ki govori o možatosti. Razveseli se človek, ko zagleda to poglavje. Gospod avtor istoveti ta pojem z bolj teoretskim „npravni značaj“, nato pa mu določa konkretnije vsebino: zmernost, vzdržljivost, vztrajnost, neustrašljivost (nasprotje: razkošnost, mehkužnost, malodušnost, omahljivost, nezvestoba), nato pa se poudarja možka značajnost, ki „ne klone, če se tudi pogreza svet“. Zadnje radi sprejmemo za označbo možatosti, navajanje njenih znakov pa se nam zdi preohlapno. Sigurno je možatosti prav blizu osebnost, ki pa jo je — in tu moramo reči: žal! — g. avtor preostro odpravil. V § 97. poudarja, da se v novejšem času zahteva individualnega vzgajanja močno pretirava v zmislu gesla: Vrhovno vzgojno načelo bodi varovanje gojenčeve osebnosti, a življenje je boj, kjer se nasprotnik malo zmeni za nasprotnikovo individualnost. Tu se v enem hipu zamenjata pojma „individualnost“ in „osebnost“; individualnost še ni osebnost; prva je prirojena, osebnost je plod kulture in življenja, je višek in krasota razvoja, je značaj in neodoljivost. Če jo naglašajo zlasti vzgojiteljice, je to naravno; zakaj v njej slutijo in čutijo izraz moštva in tega pač nikoli ni preveč.

Po pravici pravi g. avtor: „Najiminenitnejše sredstvo za značajnostno vzgojo je pač vzgled vzgojitelja samega“. Ne vem, ali bo g. avtor posvetil osebi učiteljevi v celoti posebno poglavje. Zasluži ga vsekakor; gradiva za to poglavje mu ne bo manjkalo, zlasti zlih zgledov ne. Naj pove takrat na glas, da učitelj na pr. naj ne bo pravi slovar psovk, izbranih surovih „dovtipov“, živalskih imen, ki jih otroci potem doma „za smeh in kratek čas“ ponavljajo. Naj se spomni učiteljice, ki je nerodno sedečim deklicam dala za kazen bogve kolikokrat pisati divni stavek: „Sedim kakor svinja pri koritu“. Naj se ozre po učiteljih, ravnateljih in nadzor-

nikih . . . Kaj pa značaj, močatost! Merodajni krogi bi morali bolj misliti na dolžnost vzgajanja nego vladanja in če že ne iz drugih vzrokov, vsaj radi tega pustiti značajnosti svobodno pot, kar zatrjuje Bežek na str. 229.: „Največ upornosti in potuhnjenosti šolske mladine je po šolah, katerih voditelj je nraven slabič ali pa nevednež in brezvestnež ali pa oboje.“ Če se je celo v vojnih časih javno večkrat ožigosalo ovaduštvo, ali naj šolniki trpimo to grdobo v svojih svetih prostorih? Bežek pravi o tem (str. 228): „Ovaduštvo, najgrši pojav kakor v družbi tako tudi v šoli.“

Podrobnosti ne spadajo v naš list. Pomanjkljivo se mi zdi poglavje o jezikovni vzgoji (§ 108.), dobro pa poglavje o sočutju. O posebnem „vzgojnem nagonu“ pri človeku (§ 92) bi jaz zelo dvomil; sigurno pa je psihološki naravnost nemogoče, „vzgojnemu nagonu“ dajati tako konkretno vsebino kakor: skrbeti za to, da deca pridejo do kruha.

Ker že več let ne poučujem pedagogike, ne vem kakšni so drugi novejši njeni učbeniki; ta zasluga pa gre vsekakor g. ravnatelju Bežku, da je vzgojeslovje, ki je socialni pouk, skušal prilagoditi domačim našim socialnim razmeram.

V „Pedagoškem letopisu“ je g. P. Fleré, ki je sam zlasti v „Popotniku“ mnogo pisal o „delovni šoli“, očrtal „Učiteljsko knjižnico“ o delovni šoli, to je, podaja najvažnejšo novejšo literaturo o tem predmetu. Gosp. dr. Ozvald poroča v 2. letniku „Jahrbücher der Philosophie“; to je referat o referatih in na tej dolgi poti izgube izvajanja svojo vsebinsko moč, vsaj za nestrokovnjaka. Gosp. nadučitelj L. Černe j priobčuje svoje predavanje: „Kako naj se navaja mladina, da bo tudi po izstopu iz šole rada in s pridom čitala“, g. I. Bračun pa razpravlja o zraku in njegovih sestavinah. Iz kronike „Šolske matice“ posnemamo, da je društvo za l. 1914 imelo 1401 člana, vsled vojnih dogodkov znatno manj nego prejšnja leta.

Dr. Fr. Ilešič.

Ksaver Meško, Povesti in slike. (Štiri smrti — Pot čez travnik — Požigalec.) Založila Katoliška bukvarna. Ljubljana, 1914. 80. 80 str. Broš. 60 v. („Zbirka slovenskih povesti.“ Urejuje Ivan Grafenauer. 4. zvezek).

O Mešku se je vedno in povsod povedalo, da je lirik, tudi če zagrabi kaj realnejšega. On ni prijatelj močnih ljudi, njemu prilegajo mnogo bolj slabiči, ker sočustvuje z njimi. Umevno je torej, da trpi vsled tega pestrost njegovih barv. Dominanta večine njegovih ljudi je nema in tiha resignacija; navadno niti ne poskušajo, da bi se sploh uprli usodi. „Seve, siromak sem; takega sme vsak“ (str. 71). To so besede, ki jih je slišal Meško iz globine ljudske duše.

„Štiri smrti“, drama v vasi, so nastale baje vsled vpliva Tolstega; toda najbrž je ostal vpliv samo pri naslovu. Dogodek je preprost. Krepkemu očetu se upre slabotni sin — po svoje si hoče izbirati nevesto. Staro grčo po telesu pre-maga jeza vsled sinovega upora in povzroči prvo smrt. Seveda na smrtni postelji ni brez običajne očetove kletve. Toda, glej! Četrta božja zapoved se nam zdi ob moč. Sin se je oženil po svoje, brez brige za očetovo prokletstvo, brez ozirov na ljudski glas — a vseeno nič kazni, samo sreča in blagostanje. Kakor bi skočil svet iz osi. Zato pa sledi po dveh letih tem hujša kazen. Janez Megla začne na lepem piti, posestvo gre rakovo pot, mati njegova umrje, priklati se bolezen: pomrjejo otroci, dokler ne pride do zadnjega usodnega dneva. Najljubši sin je zbolel, oče gre po zdravila, ki ga edina še utegnejo rešiti. Toda pijanca ne izpreobrne, sila navade je prevelika: namesto domov gre v žganjarno. In med tem umrje sin, on